

Necip Fazıl ve Yunus Emre Şiirlerinde Görülen “Tezat” Düşüncesi ve Benzerlikler: Hakikate Kritik Analitik Yaklaşım

Dr. Kemal Yavuz ATAMAN*
Hukukçu, Araştırmacı, Türkiye

Özet

Yunus Emre tarihe mal olmuş, aşk ve gönül ehli, mutasavvıf, şairdir. Şiirleri etkili, içli, duygulu, anlamlı, düşündürücüdür. Asırlardır etkisi süregelen şiirlerinde bazen tezat (karşıt) düşüncelere yer vererek doğruyu, hakikati güçlü bir tarzda ifade eder. Dertli, hüznü, çilekeş haliyle, halktan her kesimin anlayacağı şiir dilini, saf, arı, duru Türkçe ile kullanır, kabul görür. Kişiden topluma yönelen yapıcı, sevgi temelli üslubuyla insanları hakikate, İlahi Aşk’a çağırır. Necip Fazıl yaşadığı çağın, insanlığın, sistemlerin, ülkenin, toplumun bunalım, buhran ve sorunlarıyla, çalkantılarla yaşar, arayış içindedir, İslam’a yönelir, tasavvufu, bir Mürşid-i Kamil ile buluşur. Çarpık anlayışlara, yapılar meydan okur. Şiir dili anlaşılır, akıcı, sadedir. Toplumun günlük kullandığı kelimeleri seçer. Akla gelmeyen şekilde ve manalarla kelimelere birkaç yükler. Aşk, şevk, heyecan, hareket, coşku, sevgi ve samimiyet şiirlerinde açıkça görülür. Sanatını maharetle, ustalikle, cesaretle kullanarak zihinleri, akılları kalpleri, kitleleri harekete geçirir. Her iki şahsiyetin tezat (karşıtlık) sanatını kullanarak açık, seçik, net, belirgin, doğru bir şekilde hakikati ifade ettikleri görülür. Kritik Analitik Düşünme açık, mantıklı, tutarlı, doğru, güvenilir, etkili, ikna edici bileşenler üzerine bina edilir. Söz konusu bileşenler her iki mümtaz şahsiyetin şiirlerinde yer alır. Şiirler İslam inancına, varoluş sırrına, yaratılış gerçeği üzerine bina edilir. Sağduyu sahibi duruşları, çizgileri düşüncelerinin doğruluğunu teyit eder. Bu nedenle hakikat vurgusu muhataplarında kamilen karşılık bulur. Tezat (zıtlık-karşıtlık) düşüncesinin birlikte verildiği mısralar, kişiye doğrudan tesir eder. Tezat, varoluşun, yaratılışın, hakikatin asli unsuru ve hikmetidir. “Tezat”, gece-gündüz, iyi-kötü, mümin-kafir, melek-şeytan, Cennet- Cehennem gibi varlıklar, kavramlar, olaylar Kuran’da çokça zikredilir. Bu yöntem Yaratıcı’nın kullara çağrısında kullanılır. Zıddı olmayan tek varlık, hakikat Allah (C.C.)’tır.

Yunus Emre’nin örnek mısralarında “tezat”la işaret edilen “gerçek” kısa, sade, anlaşılır, etkilidir.

Necip Fazıl’ın örnek mısralarında “tezat” kullanılarak güçlü bir dille “gerçek” gösterilir.

Bu çalışmada Kritik Analitik Düşünme bağlamında, mümtaz şahsiyetlerin şiirlerinde yer alan tezatla anlatımların dikkate alınacak, çözümlemeler yapılarak, her iki şairin benzerliklerine işaret edilecektir. Böylece ilim ve edebiyat sahasında kadim ve köklü birikimlerimizde olan şahsiyetlerin eserleri önemi, kıymeti, tesiri ve hikmetleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Necip Fazıl, Tezat, Hakikat, Kritik Analitik Düşünme

Necip Fazıl ve Yunus Emre Şiirlerinde Görülen “Tezat” Düşüncesi ve Benzerlikler: Hakikate Kritik Analitik Yaklaşım

Abstract

Yunus Emre is history, a person of love and heart, a mystic, a poet. His poems are effective, heartfelt, emotional, meaningful and thought provoking. In his poems, the influence of which has been going on for centuries, he sometimes gives place to contradictory (opposite) thoughts, expressing the truth in a powerful way. He uses the language of poetry, which can be understood by every part of the public, in a troubled, sad, suffering state, with pure, pure and clear Turkish, and is accepted. He invites people to the truth, to Divine Love, with his constructive, love-based style that turns from the person to the society. Necip Fazıl lives with the crises, depressions, problems and turmoils of his age, humanity, systems, country, society, is in search, turns to Islam, meets with mysticism, a Murshid-i Kamil. It challenges distorted understandings and structures. The language of poetry is clear, fluent, and simple. He chooses the words that society uses daily. It puts a few burdens on words in unimaginable ways and meanings. Love, enthusiasm, excitement, movement, enthusiasm, affection and sincerity are clearly seen in his poems. By using his art skillfully, skillfully and courageously, he activates minds, hearts and masses. It is seen that both personalities express the truth clearly, distinctly, clearly, distinctly and correctly by using the art of contrast (contrast). Critical Analytical Thinking is built on clear, logical, consistent,

accurate, reliable, effective, persuasive components. These components take place in the poems of both distinguished personalities. The poems are built on the Islamic belief, the secret of existence and the fact of creation. Their prudent stances and lines confirm the correctness of their thoughts. For this reason, the emphasis on truth finds a perfect response to its addressees. The verses in which the idea of contrast (contrast-contrast) is given together directly affects the person. Contrast is the essential element and wisdom of existence, creation and truth. Beings, concepts and events such as "contrasts", day and night, good and evil, believer-infidel, angel-devil, Heaven-Hell are mentioned a lot in the Qur'an. This method is used in the Creator's call to His servants. The only being that has no opposite, the truth, is Allah (C.C.).

In Yunus Emre's exemplary lines, the "truth" indicated by "contrast" is short, plain, understandable and effective.

In Necib Fazıl's exemplary lines, "truth" is shown in a strong language by using "contrast".

In this study, in the context of Critical Analytical Thinking, the contrasting expressions in the poems of distinguished personalities will be taken into account, analyzes will be made and the similarities of both poets will be pointed out. Thus, the importance, value, influence and wisdom of the works of the personalities who are in our ancient and deep-rooted accumulations in the field of science and literature will be tried to be revealed.

Keywords: Yunus Emre, Necib Fazıl, Contrast, Truth, Critical Analytical Thinking

1. Giriş

Müslüman Türk toplumunun inanç, düşünce, duygu dünyasında şairlerin önemli bir yeri vardır. Şiir gönüle hitap eden, hissiyata tercüman olan, toplumun her kesimine yönelebilen edebi sanatlar içinde en önde gelenidir. Özellikle herkesin anlayacağı sade bir dil ile yazılan, sevgi, aşk, heyecan yüklü, etkili şiirler yüzyıllarca kalıcı ve sürekli olmuşlardır. İlim tebliğ ile şiir telkinle topluma ve insanlara uzanır. Yunus Emre ve Necib Fazıl hece vezni ile halkın her kesiminin anlayacağı, lakin derin ve engin anlamları taşıyan şiirleriyle toplum nezdinde hem telkin, hem de tebliğ yoluyla önemli bir konuma halen etkili bir şekilde sahiptirler. Yunus Emre aşk, sevgi dolu, içtenlikle yazılan şiirleriyle gönüllerde taht kurmuştur. Necib Fazıl da Yunus Emre'nin şiir tarzını takip etmiştir. Yunus Emre'nin O'nun üzerinde etkisi büyüktür. Genellikle sorgulayan, meydan okuyan, gerçekleri can alıcı şekilde dile getiren, düşündüren bir tarz ile geniş ve nitelikli kitleleri şiirleriyle, yazılarıyla konuşmalarıyla etkilemiştir. Her iki şairin şiirlerinde gerek uslub, gerek muhteva ve gerekse inanç, düşünce ve aidiyetler bakımından bir çok benzerlikler görülmektedir. Şiirlerinde kullandıkları "tezat" sanatı ile "hakikati" en çarpıcı, sarsıcı şekilde vurgulamaktadırlar. Zıtlıklar gerçekleri aydınlığa çıkarmakta, gerçeği işaret etmektedir. Her iki şair anlaşılır bir dil kullanırken, seçtikleri sıradan kelimeler güçlü anlamları ifade eder. Onlar, Kuran ve Sünnete kökten bağlı olup, kuvvetli bir imana sahiptirler. Şairlerin tasavvufi aidiyetleri, mürşidlerine samimi bağlılıkları vardır. Yaşadıkları çağın gerçeklerini gören feraset, basiret ve sezgiye sahiptirler. Amaçları iyilik, doğruluk, güzelliştir, yapılması gerekenleri hatırlatmaktır. Kritik Analitik Düşünme, hakikate erişmenin ulaşmanın bir yöntemi ve yoludur. Özellikle yaşadığımız dönemde her türlü kargaşa, karmaşa içinde gerçeklerin gölgeler altında kaybolmasına ve şekil değiştirmesine karşı artan ve yükselen bir oranda bu metod önem kazanmaktadır. Gerçeği görmek, fark etmek, vaziyet almak insanın ve kulun asli görevidir. Her iki şairin şiirlerinde kullandıkları tezat sanatıyla, kritik analitik yöntem açısından hakikate erişimi nasıl sağladıkları çalışmamızda incelenmeye çalışılacaktır.

2. Tezat Sanatı Ve Kritik Analitik Düşünme Nedir?

Sözlükte "zıt, aykırı, ters; eş, benzer, denk" anlamlarındaki "zıdd" kökünden türeyen "tezâdd" "iki şeyin birbirine zıt olması" demektir (Durmuş, DİA). Tezat, varoluşun, yaratılışın, hakikatin asli unsuru ve hikmetidir. Kainat zıddıyla kaimdir. Herşey zıddı ile zahir

oldu, denilmiştir. Tek hakikat Allah(C.C.)’ tır O’nun zıddı yoktur. Zıd olan, gece-gündüz, iyi-kötü, mümin-kafir, melek-şeytan, Cennet-Cehennem gibi varlıklar, kavramlar, konular, olaylar Kuran’da vardır. Bu yöntem Yaratıcı’nın kullara çağrısında sürekli kullanılmaktadır. Mevlana Hazretleri Mesnevi’de der ki: “Ey insan, dünyâdan birbirine zıd iki ses gelir. Acaba senin kalbin hangisini almaya istîdâtlı? O seslerden biri Allâh (CC) ’a yaklaşanların hâli, diğeri ise aldananların hâlidir.” (Celaledin Rumi, Mesnevi c.4, 1622-1623: 1991)“Bu seslerden birini kabul ettin mi, öbürünü duymazsın bile!.Çünkü seven bir kimse, sevdiğinin zıddı olan şeylere karşı adetâ kör ve sağır olur.” (Celaledin Rumi Mesnevi c.4, 1626) “Cihânda her ne ki göründü, zıddı ile zahir oldu. Allah (C.C.)’ın zıddı yok, görünmedi.”

Tezat (zıtlık-karşıtlık), edebi eserlerde en çok kullanılan, etkisi çok yüksek sanatlardandır. “Zıtlıkları bir arada bulundurma sanatı” olarak tezat, aralarında bir ilgiden dolayı birbirine muhalif iki mânâyı aynı ifadede toplayarak söze güzellik ve kuvvet katmanın yollarından biridir. Batı retorüğinde tezatın karşılığı ise antitezdir. Bir düşünce zıddıyla daha güçlü ifade edildiğinden tezatın söz sanatları içerisinde özel bir yeri vardır. (Sarıkaya, DİA). Kavramlar, kelimeler arasında tezat arttıkça mana daha kuvvetli hale gelmektedir. Bu şekilde kullanılan kavramlar, kelimeler zıt ifadelerle zihinde daha iyi canlanmaktadır. Tezat düşüncesinin kullanıldığı mısralar, kişiye doğrudan tesir eder, gerçeği net olarak gösterir.

Kritik ve Analitik Düşünme; içe dönük olarak, kişinin kendisini, niyetini, hayatın anlamını sorguladığı bir bilişsel beceridir. Kritik Analitik Düşünme, açık, net, mantıklı, tutarlı, doğru, güvenilir, etkili, ikna edici, önemli, engin ve derin bileşenler üzerine bina edilir. Kritik analitik düşünme aynı zamanda zihni yeteneklerin kullanıldığı bilişsel bir süreçtir. Kısaca Kritik Analitik Düşünme, akletmek, düşünmek, değerlendirmek, muhakeme etmek, karşılaştırmak, ölçmek, süzmek, yoklamak, ayıklamak, seçmek gibi bileşenlerle kullanılır. Tüme varım, tümden gelim gibi düşünme araçları kullanılır. İnsanda farkındalık ve bilincin oluşmasıyla bir düşünce, ürün ortaya çıkar. Kritik düşünme kaliteye dayalı, insaf, hak ve adalet çizgisiyle oluşan disiplinli bir düşünce eylemidir (Elder ve Paul, 2022: 14). İnsan yeterli ve gerekli bilgileri zamanında, layıkıyla elde eder, uygun yönetmelerle işler, belirli süreçlerden geçirirse eriştiği, geliştirdiği, düşünce doğru, gerçek ve değerli hale gelir. İnsan eleştirel düşünme süreçlerinin aktif hale gelmesiyle özgün düşüncelere sahip olmaya başlar (Şen, 2015:167). Kritik ve analitik düşünmeyi varoluş amacına, gerçeğine yönelik zihni işlevlerin yerinde kullanıldığı bilişsel bir çaba, emek, süreç olarak da tanımlamak mümkündür. Bütün bu aşamalar, şüphesiz insana verilen en büyük nimet akılla aşılabılır, gerçekleşebilir. Kritik düşünenlerin akıl çerçevesinde, makul ve empatik olmaları daima öncelikleridir (Elder ve Paul, 2022: 14). Bundandır ki, Allah (C.C.) tarafından insana bağışlanan aklın korunması, aklın sağlıklı düşünmesi ancak akıl-ı selim ile mümkündür. Aklın kaynakları salim olmalı, Kuran’a, tevhide, Sünnete, gerçeğe dayanan bilgiler aklı beslemeli, akıl onlara müracaat etmelidir. Kısaca KAD denilen bu yöntem çağımızda giderek daha çok kullanılmaya başlanan etkin bir düşünme yöntemidir. İslam Medeniyetinin seçkin şahsiyetleri eserlerinde, yazılarında, ifadelerinde, şiirlerinde bu düşünme yöntemini çok sık kullanmışlardır. Söz konusu KAD bileşenleri her iki mümtaz şahsiyetin şiirlerinde “tezat” sanatı” ile yer almakta, hakikate götürmektedir.

3. Yunus Emre Ve Şiirlerinde Tezatla Hakikatin Dile Getirilmesi

Halk ve tasavvuf edebiyatının en önemli siması, şairi olan Yunus Emre Anadolu’da yaşamıştır. Türkçe şiirinin öncülerindendir. Yunus Emre’nin Selçuklu Devletinin dağılmaya başladığı, beyliklerin kurulmaya başladığı, 13 ncü yüzyılın ortası ve 14 ncü yüzyılın başlarında Anadolu’da yaşadığı rivayet edilmektedir. Maruf, meşhur bir zattır, ancak, gizli meçhul bir kişidir (Coşan, 2008:249). Hayatı hakkında çeşitli rivayetler vardır. Yaşadığı

dönemde, Moğol istilasının yanında büyük bir kargaşa, yağma, çatışma, çekişme sürmektedir, kıtlık ve kuraklıkla halk karşı mücadele etmektedir. Bir çok farklı inanç ve düşünce yayılmaktadır (Aytaş, 2012, Türk Yurdu). Böyle bir zamanda Yunus Emre Hacı Bektaş-ı Veli Dergahına varmış, manevi eğitimi için Taptuk Emre'ye havale edilmiş, tasavvufi gelişimini orada sağlamıştır. Bazı kaynaklarda ümmî olduğu yazılmışsa da Hüseyin Vassâf onu “ümmî-i kâmil” diye niteler. Yunus'un divanındaki belîğ ifadeler O'nun iyi bir eğitime sahip olduğunu göstermektedir. Şeyh Sadi Şirazi ve Hz. Mevlana'nın eserlerine aşina olup, tercüme yapacak düzeyde Farsça bilgisine haiz olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Mevlânâ Rûmî'nin Yûnus için “İlâhî menzillerin hangisine çıktım sa bu Türkmen kocasının izini önümde buldum, onu geçemedim” dediği rivayet edilmiştir. Yûnus bir gün karşılaştığı Mevlânâ'ya, “Meşnevî'yi sen mi yazdın?” diye sormuş, Mevlânâ “evet” deyince Yûnus, “Uzun yazmışsın. Ben olsam, ‘Et ü kemik büründüm / Yûnus diye göründüm’ derdim” karşılığını vermiştir (Tatçı, DİA).

Rivayete göre Yunus Emre 3000 şiir söylemiş, daha sonra Molla Kasım adlı bir zâhid bunları şeriata aykırı bularak 1000 tanesini yakmış, 1000 tanesini suya atmış, kalan 1000 şiiri okurken, “Derviş Yunus bu sözü eğri büğrü söyleme / Seni sigaya çeken bir Molla Kasım gelir” beytine rastlayınca pişman olup tövbe etmiş ve Yunus'un veliliğine inanmıştır. Bu inanca göre yakılan şiirler gökte melekler, suya atılanlar balıklar, kalan şiirler de insanlar tarafından okunmaktadır (Tatçı, DİA). Fakir köylü, derviş, dertli, hizmet ehli, arif, aşık, kamil ümmî veya kamil alim kişi olduğu anlaşılmaktadır. “Şairler Kocası”, “Bir âşık koca” olarak anılmıştır. Hal diliyle şiir söylemiş, halka mal olmuştur. Emsalsiz bir şairdir. Yunus Emre Türk dilini kullanarak dini şiirler yazan şairlerin en başında gelenidir (Coşan: 2008:294). Kuran ve sünnete tam bağlı, istikamet sahibi, aşka, muhabbete gark olmuş, gönül ehli Yunus Emre büyük bir sevgi halesi içindedir. Hayat ve olaylara ibretle bakan, dünyanın geçici zevk ve nimetlerine itibar etmeyen, Hak'ka çağırın, ahireti hatırlatan satırlarla gerçeğe işaret etmektedir. Şiirlerinde gönül dilini kullanmaktadır. Allah (C.C.)'a ve Hz. Peygamber (S.A.V.) olan sevgi ve iman sözlerinde hissedilmektedir. Bu inançla, bağlılıkla insan, toplum, fani ve baki hayat arasında kurduğu irtibatı şiirlerine ustalıkla, her insanın anlayacağı dille yansıtmaktadır. O sade kalıplarla derin fikirleri sunabilen emsali olmayan bir şairdir (Coşan, 2008:294). Şiirlerinde arı, duru Türkçeyi kullanmıştır. Samimiyetle kullandığı, toplumun inançlarına, duygularına, hayallerine tercüman olmasıyla kendisini göstermiştir (Ayvazoğlu, 2017: 24). Allah (C.C.) sevgisi, iman, aşk, güzel ahlak, batıl inançlara karşı duruş, İslam'ın temel kuralları, tasavvuf, güzel ahlak ile topluma mesajlar vermeye çalışır. Yaradılışın hikmeti, esrarı, varlığın gayesi, kulluk şuuru, insanın görevleri, yokluk, aşkın gücü ve önemi şiirlerinde yer alır. O Allah (C.C.)'a aşıktır. İnsanlara, yaratılanlara karşı da sevgi doludur. Heyecan, coşku yüklüdür. Kavganın, kargaşanın, düşmanlıkların yaşandığı bir dönemde sevgiye, kardeşliğe önem verir (Aytaş, 2012 Türk Yurdu).

Yunus, “tezat” ifadelerle mesajını kolaylıkla, net vermekte, etkili, anlaşılır ve kalıcı kılmaktadır. Yunus'un tezat sanatını kullandığı şiirlerinde çile, dert, tasa, hicran, figan, hüznün, hasret çokça bulunmaktadır. Bunların karşısında gerçek mutluluk, izzet yer almaktadır. Temsil, teselli, teşvik ile birlikte hakikatin varlığı içtenlikle anlatılmaktadır. Dolayısıyla Yunus'un şiirleri kritik analitik düşünme yoluyla insanın yaratılış, varoluş gerçeğini kavramasına yol açmaktadır. Kulu, Yaratan'ın koyduğu ölçüler dairesinde, O'nun beklediği şekilde yaşamaya sevk etmekte, özendirilmektedir. Bu bakımdan Yunus Emre'de söz ruhtur, hayatın sebebidir. Şiirdeki telkin özelliğini ustalıkla tebliğe çevirmektedir. (Ceylan, 2010:101-102). Yunus'un şiirlerinde kulluk şuuru hatırlatılmakta, kulluk sanatının yolu gösterilmektedir. Bu anlayış ve idrak bir toplumsal zihniyet inşasına dönüşmektedir. Daha sonra ise insanlığı ve evreni kuşatan mesaja dönüşmektedir. Şiirlerinde herşey fitrata uygundur. Aldatıcı, geçici, kandırıcı, çeldirici, köleleştirici düşünce, davranış ve eylemlere karşı uyarıcıdır. Hayatın içinden ifadeler ve yaklaşımlarla insanı kuşatan samimi sözler

kalblere ve zihinlere tesir etmektedir. Şiirleri içli, anlamlı, etkili, düşündürücü olmaktadır. İnsanları hakikate, erdemli olmaya, güzel ahlaka çağırmaktadır. İnsandan topluma, toplumdan insanlığa yapıcı bir üslup kullanarak insanları manevi zenginliğe, sevgiye, saygıya, kulluğa, hizmete, fedakarlığa, itaate, aslına bağlı olmaya, varoluş gayesine uygun bir ömür sürdürmeye, şefkat, ilim, irfan, adalet, barış, çalışma, dürüstlük, doğruluk, hoşgörü, alçakgönüllülük, yardımseverlik, misafirperverlik, farklılıklara saygı gibi hasletlere çağırmaktadır. Yunus Emre şiirleriyle adeta her çağa yönelik, herkesin anlayabileceği, kullanabileceği bir insan olma kılavuzu yazmıştır. İnsanın değerini yüzyıllar önce kavramış, problemleriyle büyük bir sevgiyle ilgilenmiş, çözümler üretmiştir. Bu haliyle şiirleri Yunus'u zamanını aşarak çağlar ötesinden günümüze taşımaktadır (Ayvazoğlu, 2017:19). Şiirlerindeki canlılık, gerçeklik, güncellik ise çağımız insanını Yunus'a, ilham aldığı inanç, düşünce, ilke ve disipline taşımaktadır. Bu gerçekler ışığında kritik analitik bakış açısıyla özdeşleşmiş şiirlerinden bazı bölümleri dikkatle incelenebilir. Yunus Emre'nin aşağıdaki mısralarında "tezat"la işaret edilen "hakikat " kısa, sade, anlaşılır, etkili şekildedir.

Ne varlığa sevinirim, ne yokluğa yerinirim
Aşkın ile avunurum, bana seni gerek seni

Kulun tercihi varlık, yokluk, sevinmek, yerinmek tezatla, etkili bir şekilde sunulmaktadır.

&

Gönül Çalabın tahtı, Çalab gönüle baktı
Bir gönül yıkan iki cihan bedbahtı

İnsan davranışında sıradan bir davranışının sonucu bakmakla taht, yıkmakla bedbaht, bir gönül, iki cihan zıtlık ifadeleriyle verilmektedir.

&

Hor bakma sen toprağa, toprakta neler yatar.
Hani bunca evliya, yüz bin Peygamber yatar.

Bakanla yatan arasındaki farkla hakikate dikkat çekilmektedir

&

İlim ilim bilmektir,
İlim kendin bilmektir.
Sen kendini bilmezsin,
Ya nice okumaktır?

Gerçek ilim kendini bilmek, kendini bilmemek ise okuyamamış olmakla yadırganmaktadır.

&

Bir kez gönül yıktımisa, bu kıldığım namaz değil
Yetmiş iki millet dahi, elin yüzün yumaz değil
Kişi bile söz demini demeye sözün kemini
Bu cihan cehennemini sekiz uçmağ ede bir söz

Bir kez dahi gönül yıkmanın namazların yok sayılmasına, bir küçük davranışlarla nice insanlığın bu eylemi tasvip etmeyeceği, bu kusuru gideremeyeceği anlatılmaktadır.

&

Kişi zamansız ve kötü konuşmamalıdır
Bu cihan cehennemini, cennet ede bir söz
Söz ola kese savaşı söz ola kesdire başı
Söz ola ağulu aş balıla yağ ede bir söz

Bir sözün kişiyi cennete veya cehenneme taşıyacağı, savaşı bitirebileceği ya da kişinin idamın sebep olabileceğini, yine bir sözün bal veya zehirli bir yemeğe dönüşebileceği güçlü, anlaşılır, bilindir kelime kavramlarla ifade edilmektedir.

&

Duruş, kazan, ye yedir, bir gönül ele getir
Yüz Kabe 'den yeğrekdir, bir gönül ziyareti
Gitti beyler mürveti, binmişler birer atı
Yediği yoksul eti, içtiği kan olusar

Helal kazanç, helal yaşama teşvikle birlikte gönül kazanmanın önemi, yüz Kabe ziyaretinden bir gönül ziyaretinin farkı, haram kazancın ise dehşeti, beyler, mürüvvet, at, yoksul, et, kan kelime ve kavramlarıyla anlatılmaktadır.

&

Elif okuduk ötürü, pazar eyledik götürü
Yaradılanı hoş gördük, Yaradandan ötürü
Cümle yaradılmışa bir göz ile bakmayan
Halka müderris ise hakikatte asidür

Yaradılan, Yaratan, hoş görmekle, cümle yaradılmışa bir göz ile bakmak, halk nezdinde müderis olmakla, hakikatte ise asi olmak esası, gerçeği yansıtmaktadır.

&

Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanarım dün ü günü
Bana seni gerek seni

Dün ve günle “sen” e tezat kullanılarak anlam yüklenmektedir.

&

Dervişlik dedikleri
Hırkay ile taç değil
Gönlün derviş eyleyen
Hırkaya muhtaç değil

Dervişlik, hırka, taç ve gönül bağlamı zıtlıkla vurgulanmıştır.

Dizelerde koyulaştırılmış ifadelerle bakıldığında kelime, kavram, anlam bakımından “tezat” (zıtlık) ile şairin amacı görülebilir. Yunus Emre, gerçeği anlaşılır ve etkili bir şekilde işaret eder. Yunus’un şiirlerine hakim olan bu üslub “kritik analitik düşünme yöntemi” çerçevesinde ele alınabilir.

4. Necip Fazıl Ve Şiirlerinde Tezatlak Hakikatin Dile Getirilmesi

Necip Fazıl Kısakürek (1905-1983) tarihleri arasında yaşayan mütefekkir, şair,yazar, eylem adamı tarihi bir şahsiyettir. Aslen Kahramanmaraşlıdır. 1904 yılında İstanbul’un Çemberlitaş semtinde doğmuştur (Kısakürek, O ve Ben, 1997,s.18). Zengin, seçkin bir ailenin tek, çok zeki torunudur. İlk ve orta öğrenimini Fransız ve Amerikan kolejleri ile Bahriye Mektebi’nde tamamlamıştır. Devrin önemli edebiyatçılarınun derslerine katılmıştır (Çetin, 2014: 173). Çeşitli üniversitelerde, İstanbul ve Paris’te felsefe eğitimi almıştır. Fransız okulu, Ankara Devlet Konservatuarı, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi ve Robert Kolej’de çeşitli dersler vermiştir (Okay, DİA). Yirminci yüzyılın kritik süreçlerini, bunalımlarını, buhranlarını kendi hayatının tezatlarıyla birlikte yaşamıştır. Gerek kendi aile ortamı, gerekse çevresi tezatlarla doludur. Yetiştii ortam, dönem, çevre ve şartlar çok yönlü bakış açısı kazanmasına zemin hazırlamıştır (Kürüm ve Furtun,2016:76). Necip Fazıl küçük yaştan itibaren sürekli arayıştaadır. Bir vapur yolculuğunda sohbet ettiğı kişiden kamil bir müşidin olduğunu duyar. Otuz yaşlarında çalkantılı, bunalımlı bir hayatın içerisinde Nakşibendi Şeyhi Abdülhakim Arvasi ile İstanbul Beyoğlu Ağa Camiinde karşılaşır, hayatı tamamen değışir. İslam’a yönelir. Hayatının bu dönemini bir milat olarak ifade eder. Abdülhakim Arvasi Hazretleri Nakşi tarikatı şeyhlerinden, Van’ın Aşkale ilçesi, Arvas köyünde 1860 yılında dünyaya gelmiştir. Daha sonra İstanbul’a yerleşmiştir (Kısakürek, Başbuğ Velilerden 33 Altun Silsile, 1998: 349).

Tasavvufun engin denizlerine kendisini bırakır. Kuran’ı ve Hz. Peygamber (S.A.V.)’i çok iyi anlamıştır. Müşidi olan Arvasi Hazretlerine samimiyetle ve büyük bir aşkla intisab etmiş, bu bağıllığı vefatına kadar devam etmiştir. Üstadını yirminci yüzyılın en önemli alimleri arasında saymıştır (Kısakürek, Son Devrin, 1996:314). “Benim kurtarıcım, müjdecim, müşidim, şeyhim, nurum, ruhum, canım, topyekûn hayatım.” (Kısakürek, *Başbuğ Velilerden 33 Altun Silsile*, 1998: 349). Müşidini tanıdıktan sonra sanat, edebiyat, şiir kaynağı ve anlayışı değışmiştir. İslam’ı derinliğine idrak etmiştir. Bundan sonra etkili eserleri ortaya çıkmaya başlamıştır. (Kocahanoğlu, 1983: 488.) 1962’ li yıllardan sonra ülkenin pek çok yerinde toplumu aydınlatmak için verdiği konferanslarla geniş kitlelerin sevgi, alaka ve sempatisini kazanmıştır. Mahkemelere, hapslere, yokluklara rağmen ömrünü inandığı dava uğruna mücadele ile geçiren Necip Fazıl 25 Mayıs 1983’te ebedi âleme irtihâl etmiş, çok sayıda insanın katıldığı cenaze namazından sonra Eyüp Sultan mezarlığına defn edilmiştir (Miyasoğlu, 1999: 15).

Necip Fazıl yirminci yüzyılda Türk siyasi, sosyal, kültürel hayatını derinden etkileyen şahsiyetlerin başında gelir. Eserleri ve sanatı ile muhalif olanların dahi takdirlerini kazanır. Milli, manevi düşünce, akım ve siyasetin baskı altında olduğu dönemlerde şiirleri, yazıları, beyanları ve çıkışları ile sevenlerine umut, heyecan ve cesaret verir. Batılı değerlerin baskısına maruz kalan toplumda İslami değerleri önceleyen, mücadele veren bir dava adamı, mücahittir. Müslüman Türk tarihine, kültür mirasına sahip çıkan, sanatı, eserleri, düşünceleri, eylemleri, cesareti ile çığır açan şair ve yazardır(Güler, 2012:172-173).Necip Fazıl’ın yazıları, konferansları, şiirleri, tiyatro eserleri toplumda çok etkili olur, Büyük Doğu Dergisini

yayınlar, Büyük Doğu Hareketini başlatır, Büyük Doğu Cemiyetini kurar ve Büyük Doğu Nesli'ne yetişmesine yol açar. Aydınları, ilim, fikir, kültür ve sanat adamlarını, gençliği ve halkı ciddi şekilde etkiler. O büyük insanları yetiştirmeye çalışan mimar ve sanatkarlardan birisidir. Sayısız gençleri yetişmesine, birçok mütefekkirin meydana çıkmasına, eserlerin yayınlanmasına vesile olmuştur (Coşan,2008: 353-355).

Necip Fazıl'ın şiirlerinde gerek eşyaya, maddî varlıklara, gerekse dış dünyaya bakış tarzı farklı olup, dikkat çekicidir. Onun nezdinde bu varlıklar dış görünüşleriyle algılandığı gibi değildir. Eşyanın insanın iç dünyasıyla ilişkisi görülür (Okay,DİA). Necip Fazıl'a göre şiir, mutlak hakikati arama işidir. Şairin birinci gayesi mutlak hakikati aramaktır (Kısakürek, Çile, 2011: 477) O mutlak hakikat de Allah (C.C.)'tır. Necip Fazıl'ın şiirinde “somut gerçekliğin arkasından başka bir dünya arama, görünenle yetinmeme” vardır. “Sanat” şiirinde bu arayışı görebiliriz.

Anladım işi, Sanat, Allah'ı aramakmış;
Marifet bu, gerisi yalnız çelik- çomakmış

Şiirlerinde sürekli bir arayış ve ıstırap içinde olan, bütün arayışlarına rağmen kendini tatmin edemeyen bir insanın sızısı hissedilir. Bu durum tamamen bitmese de şiirlerine felsefî, dinî ve mistik bir hava gelene kadar devam eder. Bu durumu kendisi bir şiirinde şöyle ifade eder;

Tam otuz yıl saatim işlemiş, ben durmuşum;
Gökyüzünden habersiz, uçurtma uçurmuşum...

Şiirin temelinde modernizm ve mistisizm görülür (Şahin, 2009: 208). Çarpık anlayışlara, ideolojilere, kişilere, yapılar meydan okuyan, cesur, yürekli, dünyaya meyl etmeyen, inancı ve düşünceleri uğruna yazmaktan ve haykırmaktan çekinmeyen, her türlü tehlikeyi göze alan, zindanlarda yatan nadir bir şahsiyettir. Toplumun ruh halini, yanlışlarını görür, eleştirilerini satırlara yansıtır. O'na göre şair topluma karşı sorumludur. Sanatını maharetle, ustalıkla, cesaretle kullanarak, zihinlere, gönüllere yönelir, düşündürür, kalbleri, kitleleri harekete geçirir. Şiirlerinde derin bir tefekkür, muhakeme, tahlil vardır. Güçlü kavramları, konuları sade ve sıradan kelimelerle, ustalıkla ifade eder.

O'nun hayatı iniş ve çıkışlarla, fırtınalarla geçmiştir. Tezat hayatının ayrılmaz parçası olmuştur. Necip Fazıl'ın hayatının Abdülhakim Arvası'den öncesi ve sonrası da birbirine tezat arzeden iki dönemdir. Abdülhakim Arvâsî'yi tanımasından sonra şiirlerinde dinî, tasavvufî tema hâkim olur. Âşık veya tekke şiiri örnekleri görülür. Şiirleri Yunus Emre tarzını kullanır. Yunus Emre'ye karşı hayranlığı vardır.Nitekim Yunus Emre adlı bir tiyatro eseri de yazmıştır (Güler, 2012: 1312). Necip Fazıl'ın düşünce dünyası Doğu - Batı tezadı üzerine kuruludur, Batı'yı yakından tanıma fırsatı bulan Doğulu'dur. Her iki medeniyet halkasında bulunması tahlillerinin derin bir gözlem ve tefekkürün eseri olduğunu göstermektedir. Yaşadığı çağın, insanlığın, sistemlerin, ülkenin, toplumun bunalım, buhran ve sorunlarına şiirlerinde “tezat”la çözümleri gösteren işaretler yer alır. Şiirlerinde güçlü bir inanç, aşk ile varoluşa, hakikate çağırışı görmek mümkündür. Şiirleri zıtlıklar üzerine bina etmiştir (Karakoç, 2014: 42). O'nu deruni ve engin bir sevgi, aşk, anlaşılır, akıcı,saf,arı, duru Türkçe ile yazdığı şiirlerinde eşyaya, maddî varlıklara, dış dünyaya bakış tarzı dikkat çekicidir. Mutlak hakikati bulmak konusunda Necip Fazıl, şiirlerinde tezat kavramını oldukça sık kullanmıştır. Mesajlarını çoğunlukla “tezat”la aktarmış, kendi tarzını oluşturmuştur. Necip Fazıl'da ahenk ile konunun bütünlüğü mühimdir. “Zıtlar arası ahenk, af ve günah yarışta / Bütün zıtlar kavgada, bütün zıtlar barışta” dizelerinde de görüldüğü üzere ahenk ve manayı en

üst seviyede işlemektedir. Kanatta zıtların bir ahenk içinde olması, tasavvufun dünya ve ahiret anlayışında zıtlıkların tek olanda birleşmesi Necip Fazıl'ın şiirlerinin temasını ve amacını teşkil etmektedir (Kürüm ve Kurtun, 2016:92). Necip Fazıl'ın tezatları kullanırken tasavvufa olan eğilimi, bağlılığı bariz bir şekilde görülmektedir. Sufi bir bakış açısı, düşüncesi, bir arayışın varlığı şiirlerinde hissedilir (Reyhanoğulları, 2018:160). Necip Fazıl'a göre ister inansın, ister inanmasın herkesin O'nu aramaktan başka vazifesi yoktur (Kısakürek,Çile, 2011: 473). Necip Fazıl'ın kâinatı idraki yine tezat çerçevesindedir: “Bu âlem zıtların âlemi, her zıt birbiriyle pençeleşmekte, muharebe etmekte... Nihayet bütün zıtlar iki kutupta toplanıyor: Varlık ve yokluk! Kâinatın zıtların ahenginden müteşekkil olduğunu Necip Fazıl, İbn-i Arabî'den aktarmaktadır: “Kâinat, zıtların birbiri içinde, makine dişleri gibi dolaşmasından ibarettir. Zıtlardan doğuyor kâinat. Zıtlar eğer birleşseydi, bir daha birbirinden ayrılmazdı” (Kürüm ve Kurtun, 2016:75). O'na göre şairde en iyi ve en kötü olmak üzere iki kutup bulunur. Şair, “birbirine aykırı çift başlı bir mahlûk” olarak görünür. Necip Fazıl'ın gözünde gerçek bir şiiri yazmak ise sarp, dolambaçlı ve imtiyazlı keçi yolundan gitmeğe benzer. Bu yoldan ise ancak kalabalık kitleler değil gözcü, işaret memuru, kılavuz olanlar geçebilir. Şiiri söyleyen kişi ise, onu gerçek söyleyen bir kılavuzdur (Arslan, 2013: 4). Mutlak hakikati aramada farklı bir yöntemi takip eder. Şiir, mutlak hakikati aramaktır. O mutlak hakikat ise Allah (C.C.)'tır. O'nun şiirlerinde “somut gerçekliğin arkasından başka bir dünya aramak, görünenle yetinmemek” vardır (Kaplan, 2005: 198- 209). Mutlak hakikati arayan, çaba gösteren şairin, bu hususta iki esas unsura dikkat etmesi gerekir. Bunlar duygu ve düşüncedir (Kısakürek, Çile, 2010: 478). Necip Fazıl'ın şiirlerinde gayesi mutlak hakikati aramaktır. (Reyhanoğulları, 2016:162) Şairin sanatı böyle algılaması ve yorumlaması, sanatsal bir bakış açısının yanında bir aidiyet ve dünyaya bakış açısından da ileri gelir. Gerek Arvasi öncesi gerekse de sonrası bitmek bilmeyen arayışları sanatçıyı olgunlaştıran bir unsur olmuştur (Kısakürek, Çile, 2010:473) Necip Fazıl şiirin anlam dünyasını zıtlıklar üzerine bina ettiği için mutlak hakikati de bu anlam dünyası bağlamında vermeye çalışmıştır (Eylem,2015: 68). Eserlerinde esrarı ve sezgiyi kullanması mutlak hakikat olan Allah (C.C.)'ın şiirlerinin merkezinde olması ile alakalıdır (Reyhanoğulları, 2016:160). Şiirlerinde ölüm teması da çokça kullanılır, çünkü ölüm sonsuzluğa açılan bir eşiktir,kapıdır (Şahin, 2009:251).

5. Şiirlerinden Örnekler

Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift; birinden nur akar, birinden kir.

Çift olanda zıtlığı dünya ve insan zemininde ele almakta, nur ve kir'le hakikatin altını çizmektedir.

Necip Fazıl'ın bazı şiirlerinde tezatları göstereceğiz. Bazı şiirlerini de işaret etmeksizin aşağıya alacağız.

&

Akıştta demetlenmiş, büyük, küçük, kâinat;
Şu çıkan buluta bak, bu inen suya inat!
Geldi ölümlü yalan gitti ölümsüz gerçek
Siz hayat süren leşler sizi kim diriltecek

&

Büyük, küçük, çıkan bulut, inen su, geldi, gitti, ölümlü, ölümsüz, yalan, gerçek hayat, leş, dirilmek ard arda kelimeler, kavramlar çok güçlü tezat anlamlar yüklenmiş olarak mutlak hakikati işaret etmektedir.

Ben ki, toz kanatlı bir kelebeğim,
Minicik gövdeme yüklü Kafdağı,
Bir zerreciğim ki, Arş'a gebeyim,
Dev sancılarımın budur kaynağı.

Ben, kanaat, gövde, mini, yük, Kafdağı, Arş toz, zerre, dev, kaynak gibi ifadelerde mutlak hakikat ayan beyan gösterilmektedir.

&

Necip Fazıl mana yüklü tezatları, tasavvufun ölüm algılayışı üzerinden çokça yapmaktadır.

Ebedi oluşun urbası kefen!

Ebedilik, oluş (varlık) kefen, urba ile tek gerçeğe sonsuzluğa kısa ve öz ifadelerle işaret edilmektedir

&

“Karacaahmet” şiirinde ölümü zıtların kenetlendiği nokta olarak nitelendirmektedir:

Mezar, mezar, zıtların kenetlendiği nokta;
Mezar, mezar, varlığa yol veren geçit, yokta...

Nokta, son ; mezar ise varlığın başlangıcı, geçit, sonsuzluğun girişidir.

Zindan iki hece, Mehmed'im lâfta!
Baba katiliyle baban bir safta!

Baba ve baba katili iki misal, iki hece ile laf, basit ancak, anlam baba ile katili aynı safa koymakla zengin bir hakikat vurgusuna dönüşüyor.

-
&

Ne sabahı göreyim, ne sabah görüneyim,
Gündüzler size kalsın, verin karanlıkları
Görmek, görünmek, gündüz, gece, kalmak, vermek zıtlıklarla derin, kuvvetli bir manaya bürünmüştür.

&

Ey düşmanım, sen benim ifadem ve hızımsın,
Gündüz geceye muhtaç, bana da sen lazımsın

Geceden gündüze geçiş zorunludur. Düşman, sen ben vurgusu ifade ve hızla birleşerek doğal bir süreci, mutlak gerçeği belirtmektedir. Düşman, sen ve ben konumunu belirliyor.

&

Üç katlı ahşap evin her katı ayrı alem! Üst kat:
Elinde tespih, ağlıyor babaannem,
Orta kat: (Mavs) oynayan annem ve aşıkları,
Alt kat: Kızkardeşimin (Tamtam) da çığlıkları;

Tesbih, baş mavs, tamtam, gözyaşı, aşıklar, çığlıklar, babaanne, anne, torun...

&

Aşağıdaki mısralarda tezat kullanımı ile mutlak hakikat vurgusu görülmektedir.

Ne ağır imtihandır sırtındaki, Sakarya
Binbir başlı kartalı nasıl taşır kanarya
Bir soluk, bir tütsü, bir uçan buğu;
İplik ki, incecik, örer boşluğu.

Ağır, sırt, imtihan, bindir başlı, kartal, taşımak, iplik, incecik, örmek kelimeleri tezat sanatının tezahürüdür.

&

Ana rahmi zâhir, şu bizim koğuş;
Karanlığında nur, yeniden doğuş.
Sesler duymaktayım: Davran ve boğuş!

Koğuşla ana rahmi, doğmak, karanlıkla nur ve doğmak tezatla işlenmiştir.

&

Sen bir devsin, yükü ağırdır devin!
Kalk ayağa, dimdik doğrul ve sevin!
Mehmed'im, sevinin, başlar yüksekte!
Ölsek de sevinin, eve dönsek de!

Dev, yük, ağırlık, kalkmak, ayakta olmak, dimdik, sevinmek, ölüm ve ev, yaşamak tezatla kuvvetli anlamlar yüklenmiştir.

Sanma bu tekerlek kalır tümsekte!
Yarın, elbet bizim, elbet bizimdir!
Gün doğmuş, gün batmış, ebed bizimdir!

Gün, yarın, doğmak, batmak, gün (bugün, dünya) ve ebed (sonsuzluk)
Tekerlek (yolculuk), tümsek (zorluk) yine zıt ifadelerle güçlendirilmiş, mesaj etkili hale gelmiştir.

&

Çaycı, getir, ilâç kokulu çaydan!

Dakika düşelim, senelik paydan!
Zindanda dakika farksızdır aydan.

&

Su iner yokuşlardan hep basamak basamak
Benimse alın yazım yokuşlarda susamak

Basamak, inmek, çıkmak, su ve susamak, susuzluk zıt kelime ve anlamla engin bir mesaj verilmektedir.

&

Müdür bey dert dinler, bugün 'maruzât'!
Çatık kaş. Hükûmet dedikleri zat.
Beni Allah tutmuş, kim eder azat?
Anlamaz; yazısız, pulsuz, dilekçem.
Anlamaz; ruhuma geçti bilekçem!

Sorumlu müdür, maruzat, arzular, hükümeti temsil ediyor, ama kaşları çatık, taraf, tek yönlü. Allah (C.C.) tutmuş, tutuklunun cevabı, hapiste tutuklu ama Allah (C.C.)'ın tutması özgürlük. Başkasına bağlanırsa azat/ hür olur, Allah (C.C.)'tan uzaklaşır. Dilekçe, pul ve yazı ile olur. Ruha yazılan pul yazı gerekmez, bilekçe mahkumların kelepçesinin karşılığı...

&

Sonsuzluk Kervanı, istemem azat!
Köleniz olmakmış gerçek hürriyet.
Ölmezi bulmaksa biricik niyet;
Bastığımız yerde ebedi hasat.
Sonsuzluk Kervanı, istemem azat.

Hürriyet, azat, kölelik, bağlılıkla birlikte tezat sanatını en mükemmel şekilde kullanmıştır.

6. Yunus Emre Ve Necip Fazıl Ortak Yönleri Ve Benzerlikler:

Yunus Emre Derviştir. Necip Fazıl da Yunus Emre gibi dervişliğe yönelmiştir. Onlar dervişliği şekli ve sathi olarak değil, asli ve hakiki manada telakki ve idrak etmişlerdir (Baz, s.332). Necip Fazıl şiirde hem şekil, hem de muhteva olarak Yunus Emre'nin tarzını benimsemiştir.Şiirlerinde Yunus'u takip eden Necip Fazıl, Yunus Emre ile ilgili bir tiyatro eseri de yazmıştır. O'nun hayatından, şahsından ciddi olarak etkilenmiştir (Enginün, 2003:180).

İslam, hak, şeriat, sağlam, doğru inanç, istikamet, adalet her iki şairin ortak ve temel noktalarıdır. Şeriata bağlı tasavvuf açıkça hissedilir. Dert, çile, aşk, sevgi mürşid-i kamile bağlılıkla yeşeren gelişen olgunlaşma daha sonra manevi zenginlik görülür. Sağduyulu duruşları, çizgileri, dünyanın geçici nimetlerine iltifat etmeyen halleri düşüncelerinin doğruluğunu teyit eder. Bu nedenle hakikat vurgusu okuyanlarda karşılık bulur. Her ikisinde de hakim olan inanç duygu, düşünce Allah (C.C.) ve Peygamber (S.A.V.) sevgisi, hak yol, ebedi alemin geçici dünyaya tercih edilmesidir. Güzel ahlak, Hak'ka bağlılık, haksızlığa karşıtlık ortak yönleridir. Halkın içinde Hak'la beraber olmuşlardır. İnsanı en değerli varlığa

ve mutlak hakikate çağrılmaları, gönüllere hitap etmeleri insan sevgisine dayanır. Yunus Emre yumuşak, Necip Fazıl keskin ifadelerle yer verirken Yunus Emre’de “cemaal”, Necip Fazıl da “celal” sıfatı hakimdir.

Her iki şahsiyetin tezat (karşıtlık) sanatını herkesin anlayacağı şekilde, sıradan kelimelerle, günlük Türkçe diliyle ifade ettikleri görülür. Sözler, gizemli, hikmetli, düşündürücü, samimi, sevgi yüklüdür. Şiirler İslam inancına, varoluş, yaratılış gerçeği üzerine bina edilir. Dünyanın geçiciliği, ahiretin kalıcılığı dikkati çeker. Her iki şair de şiirlerinde doğrudan okuyucuyu muhatap alırlar. Sözü eğip bükmeden hayatın içinden söylerler. Kelimeleri adeta usta bir işçilikle kullanırlar. Telkin,tebliğ, teşvik çağrı, uyarı iç içedir. Tezat sanatı şiirlerine hakimdir. Şiir seçilen kelime ve kavramlarla anlam kazanır ve şairin amacına ulaşmasına vesile olur. Seçilen kelimeler Necip Fazıl’ın mutlak hakikati arama yolunda etkili işleve sahiptir. Necip Fazıl’ın şiirlerinde ölüm çokça yer almakla beraber nefis ve ruh ayrımıyla ölümün güzelliğine işaret eder (Baz, 2003:..339). Şiirlerinde ölüm korkulan değil, Allah (C.C.)’a kavuşmanın, sonsuz ve gerçek hayata geçişin yoludur. (Reyhanoğulları, 2016:170-180). Her iki şairin ölüm temasını sık sık işledikleri görülmektedir. Yunus Emre ölümsüzlüğü aramakta ve geçişin ölümlü olduğunu bilmektedir (Ceylan, s.92). Necip Fazıl’da ölümün hatırlanması mutlak hakikatin kapısıdır (Karakoç,1986: 67-68).

7. Hakikate Kritik Analitik Yaklaşım

Kritik analitik düşünmenin temel ilkeleri açıklık, doğruluk, netlik, ilgililik, derinlik, genişlik, önemlilik, mantıklı ve adil olmaktır (Elder ve Paul, 2022: 18). Dikkatle bakıldığında şairlerin şiirlerinde söz konusu kuralların yer aldığı kolaylıkla fark edilebilir. Her iki mümtaz şahsiyetin şiirlerinde insana ve topluma anlaşılır, samimi yaklaşımlarının tezat sanatıyla verildiği seçilebilir. Şiirlerde şeriat, tasavvuf merkezli mesajlar kritik analitik düşünme süreciyle benzer aşamalarla halkın anlayacağı şekilde sunulmuştur. Hikmetli sözleri doğrudan kullanan her iki mümtaz şahsiyetin eserleri hakikate kritik analitik yaklaşım için kıymetli örnekler olarak değerlendirilebilir. Allah (C.C.)’ a yönelme, mutlak hakikate ulaşma kritik analitik düşünme süreçleriyle ile daha iyi görülebilir. Kritik analitik düşünme yöntemleri ile bakıldığında her iki şairin, dervişin, mutasavvıfın sözlerinin değeri çok daha iyi anlaşılabilir. Tezat sanatının uygulanması, sözlerin canlılığına, etkinliğine sebep olmuş sayılabilir. Kritik Analitik Düşünme süreçlerinde etkin araçların kullanılması mutlak hakikate, varoluşun sırrına, yaratışın hikmetine ulaşmak için oldukça önemlidir.

Sonuç

Müslüman Türklerin edebi metinlerinin, halka mal olmuş şiirlerinin en başında Yunus Emre’nin tatlı, samimi, sevgi dolu sözleri şiirleri gelir. O’nun anlamlı şiirleri ve mesajları çağlar ötesine ulaşmış, halen yaygın bir şekilde etkisini sürdürmektedir. Dili, uslubu, mesajları toplumu kucaklamıştır. Her hangi dil, din, ırk ayrımı yapmayan, tüm insanlığa yönelen, kucak açan, seven, Hak’ka, Allah (C.C.) ‘a, Hz. Muhammed (S.A.V.)’a, İslam’a, Hakk’a, kulluğa, itaate çağırın Yunus Emre Türk Edebiyatına çok önemli eserler bırakmıştır. Aynı zamanda bir ekol, okul olmuştur. Tezat sanatıyla işlediği şiirleri kritik analitik düşünme ile hakikate erişim için zengin bir kaynak teşkil etmektedir.

Yirminci yüzyılda ve Türkiye’de yaşayan Necip Fazıl Yunus Emre’yi takip eden bir şairdir. Ancak, siyasi ekonomik, sosyal, kültürel karmaşa, kargaşa, savaş, zulüm,sömürü, bunalım, buhran dönemlerini kendi hayatındaki iniş ve çıkışlarla, zıtlıklarla yaşamıştır. Necip Fazıl şiirlerinde konu, kişi, düşünce olarak çok geniş bir yelpazeye yönelmiştir. Toplumsal konularda mesajlar vermiş, çağrıda bulunmuş, uyarılmış meydana okumuş, yeri geldiğinde

bedelini ödemiş, yargılanmış, hapiste yatmıştır. Eylem adamı, icracı, eğitimci, kurucu, önder kişiliğiyle şairliği arasında güçlü bir bağ kurmuştur. Şiirlerinde bu yaşam tarzı ve yirminci yüzyılın çıkmazları, ikilemleri tezat sanatı ile kendini belli etmiştir. Kısa, öz, veciz satırları ile kitleleri düşündürmüş, harekete geçirmiştir. Hakikat vurgularında kritik analitik düşünme süreçlerinin yer aldığı rahatlıkla görülebilir.

O'nun şiirlerinde odak noktası, şiirin mutlak hakikati aramak olduğudur. Yunus Emre'de olduğu gibi amacı, Allah (C.C.)'a ulaşmak, Hz. Peygamber (S.A.V.) ve Hak'ka bağlanmak, sevmek, güzel ahlak sahibi olmaktır. Her iki şahsiyetin ortak noktası sevgi, şeriat, tasavvuttur. Necip Fazıl'ın şiirleri de hakikate ulaşmak için kritik analitik düşünme çalışmaları içinengin bir hazinedir.

Kaynakça

Arslan, Adem. Necip Fazıl'ın Poetikası, Şiir Dili ve Üslûbu, *Uluslararası Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2013.

Aytaş, Gıyasettin, Yunus'u Anlamak ya da Kendi Dilinden Yunus, *Türk Yurdu*, S: 297, Mayıs 2012.

Ayvazoğlu, Beşir. *Yunus Emre Kitabı*, (Aksaray: Aksaray Valiliği Kültür Yayınları, 2017)

Baz, İbrahim. Necip Fazıl Kısakürek ve Tasavvuf, *Tasavvuf, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2003, c. IV, S: 10.

Ceylan, Ömür. "Yunus Vardır Hep Yunus'tan İçeri" Yunus'ta "Söz'ün Derinliği, X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni 6-8 Mayıs 2010.

Coşan, M.Esad. *Tarihi ve Tasavvufi Şahsiyetler*, (İstanbul: Server İletişim, 2008)

Çetin, Nuran. Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvâsî'yi Tanıması Ve Tasavvufî Düşünceleri, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/11 Fall 2014, p. 171-192, Ankara.

Elder, Linda ve Paul, Richard. *İyi Düşün İyi Yaşa: 30 Günde Kritik Düşünme*, (İstanbul: Server Yayınları, 2022)

Enginün, İnci. *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, (İstanbul: Dergah Yayınları, 2008)

Kaplan, Ramazan. Necip Fazıl'ın Şiirinde 'Varlık'ın Metafizik Dünyası (1922-1939), *Hece (Necip Fazıl Özel Sayısı)*, S. 97, Ocak 2005.

Karakoç, Sezai. Necip Fazıl'ın Şiiri III, *Edebiyat Yazıları II*, (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1986)

Kısakürek Necip Fazıl. *Başbuğ Velîlerden 33 Altun Silsile*, (İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1998)

Kısakürek, Necip Fazıl. *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, (İstanbul: Büyük Doğu Yay., 2008)

- Kısakürek, Necip Fazıl. *Çile*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2010)
- Kısakürek, Necip Fazıl. *O ve Ben*, (İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1997)
- Kısakürek, Necip Fazıl. *Son Devrin Din Mazlumları*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1996)
- Kocahanoğlu, Osman Selim, *Türk Edebiyatında Necip Fazıl Kısakürek I Hayatı-Sanatı-Çilesi*, (İstanbul: Ağrı Yayınları, 1983)
- Kürüm, Esra ve Furtun Serkan. “Her Şey Zıddıyla Kaimdir” Necip Fazıl, Çile Ve Zıtlar Dünyası, *Gazi Türkiyat*, Güz 2016/19: 73-94
- Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Mesnevî*, Çev. Veled İzbudak, (İstanbul: MEB Yayınları 1991), c. III, s. 260, b.3193-3199.
- Miyasoğlu, Mustafa. *Necip Fazıl Kısakürek*, (Ankara: Akçağ Yay., 1999)
- Okay, Orhan. “Necip Fazıl Kısakürek” Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Ankara: TDV, 2002), 425. cild, s: 485-488.
- Reyhanoğulları, Gökhan. Necip Fazıl Kısakürek’in Poetikasını “Şiirde Anlam Sorunu” Bağlamında Okumak: Anlam’ın “Ben” Döngüsü, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* 22, 1 (2018) 155-183.
- Saltık, Eylem. Çile’den Hareketle Necip Fazıl Kısakürek’in Anlam Dünyası, *Erdem*, S.68.
- Sarıkaya, Meliha Yıldırım ve Durmuş, İsmail. “Tezat” Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 2012), 41. cild, s: 58-60.
- Şahin, Veysel. Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirlerinde “Hayat ve Ölüm” Trajedisi, *Erdem*, 208/53, 2009.
- Şen, Yusuf. Kritik Analitik Düşünme Fıkıh İlişkisi, *Akademik Platform*, ISCAT2015, Sakarya.
- Tatçı, Mustafa. *Yunus Emre Divanı*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1991)
- Tatçı, Mustafa. “Yunus Emre” Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 2013), 43. cild, s: 600-606.
- Güler, Turan. Necip Fazıl Kısakürek’in Yunus Emre Adlı Tiyatro Eseri Üzerine Bir İnceleme, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/3, Summer 2012, p. 1311-1327, Ankara.
- Yavuz, Kemal. *Yunus Emre Kitabı*, (Aksaray: Aksaray Valiliği Kültür Yayınları, 2017)